

ЖАҲОН ИҚТИСОДИЁТИНИНГ НОТЕКИС РИВОЖЛАНИШИ ШАРОИТИДА МАМЛАКАТЛАРНИНГ ИННОВАЦИОН СТРАТЕГИЯЛАРИНИ ЎЗГАРТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Сатторов Санжар,
мустақил тадқиқотчи,
Термиз давлат иқтисодиёт университети

Аннотация. Мақолада жаҳон иқтисодиётининг нотекис ривожланиши шароитида мамлакатларнинг инновацион стратегияларини ўзгартириш йўналишлари мамлакат инновацион стратегиясининг самарали фаолият кўрсатиши учун зарур бўлган асосий элементлар ва чора-тадбирларни тизимлаштириш масалалари борасида фикрлар билдрилган.

Калит сўзлар: жаҳон иқтисодиёти, нотекис ривожланиш, инновацион стратегия, Саноат 4.0, миллий сиёсат.

Жаҳон иқтисодиёти ривожланиши ҳозирги босқичининг ўзига хос хусусияти тараққиётнинг янги босқичига – постиндустриал босқичга ўтиш бўлиб, уни ҳали ҳам Тўртинчи саноат инқилоби ёки “Саноат 4.0” деб номлаш мумкин. Замонавий шароитда “Саноат 4.0” тушунчаси дунёда кенг тарқалди. Демак, келажақда хомашё ва материаллар билан таъминлаш, товарларни ишлаб чиқиш ва истеъмолчиларга етказиб бериш ва уларга хизмат кўрсатиш каби бизнес жараёнлари Интернет тармоғи орқали амалга оширилади. Шу боис дунё давлатларининг янги саноатга ўтишининг ўзига хос хусусиятларини тадқиқ этиш масаласи долзарб бўлиб бормоқда.

Дунё етакчи давлатларининг миллий инновацион стратегияларини ўзгартириш айнан иқтисодий ривожланишнинг янги кўламига ўтиш шароитида амалга оширилмоқда.

Саноат 4.0 янги рақамли технологиялар, янги материаллар ва янги жараёнларни ўзлаштириш орқали саноат секторини ўзгартиради. Саноат модернизациясини амалга ошириш масалалари Хитой, Япония, Жанубий Корея, АҚШ каби дунёнинг кўпгина ривожланган мамлакатлари учун долзарбдир. Масалан, Хитой Саноат 4.0 технологиялари орқали дунёнинг етакчи саноат кучига айланиш мақсадида “Хитой – 2025” деб номланган йирик саноат сиёсати режасини ишга туширди.

“Саноат 4.0”ни ривожлантириш мақсадида инновацияларни ривожлантириш ва саноат модернизациясини рағбатлантиришга қаратилган давлат сиёсатини шакллантириш ва амалга ошириш дунёнинг аксарият мамлакатлари учун муҳим масалага айланиб бормоқда.

Жаҳон иқтисодиёти тўртинчи саноат инқилоби босқичида бўлиб, унинг асосини энг янги технологиялар ташкил этади. Саноат 4.0 мамлакатлардан ҳам саноат салоҳиятини, ҳам умумий илмий ва технологик қарашларни сезиларли даражада модернизация қилишни талаб этади.

Янги технологиялар муҳим роль ўйнайди ва ривожланиш парадигмаси ва умуман иқтисодиёт доирасидаги миллий фарқларга қарамай, иқтисодий ўсиш, самарали бошқарув ва турмуш сифатини яхшилашнинг энг муҳим омили сифатида билим тобора кўпроқ эътироф этилмоқда. Бироқ эволюцион иқтисодиёт ва инновацион тизимларга асосланган когнитив ривожланиш, билим олий ўқув юртлари ва давлат илмий-тадқиқот институтлари орқали товар ва хизматларга айланишини тасдиқлайди. Айнан шу субъектларнинг сиёсий муҳит билан алоқалари асосан миллий инновацион тизимни шакллантиради.

Глобал иқтисодий ривожланишнинг нотекислиги шароитида турли мамлакатларда инновацион ривожланишни рағбатлантириш чора-тадбирларининг ўзгарувчанлиги мамлакатнинг ривожланиш даражасига қараб фарқланади.

Стратегияларни ишлаб чиқишда самарали маҳаллий инновацион стратегияни амалга ошириш учун бошқа мамлакатлар тажрибасини ўрганиш ҳам муҳим аҳамиятга эга. Шу сабабли бошқа ривожланаётган мамлакатлардан фойдали тажриба орттириш учун сиёсатнинг асосий жиҳатларини халқаро даражада аниқлаш ва солиштириш зарур. Бу охириги нуқта инновацион ва ижтимоий-иқтисодий ривожланишни тезлаштириш заруратидан келиб чиққан ҳолда айниқса долзарбдир.

Иқтисодиётнинг глобаллашуви кучайиб бораётган шароитда мамлакатларнинг ички инновацион стратегияларининг ташқи оқибатлари тобора кўпроқ аҳамият касб этмоқда.

Инновацион фикрлашнинг глобал миқёсда тарқалиши жаҳон ҳамжамияти учун фойдали бўлса-да, инновацион стратегиянинг ягона шаклини турли мамлакатлар ва миллий шароитларга татбиқ этиш мантиққа тўғри келмайди. Мамлакатлар халқаро методологиялар асосида тадқиқот олиб бориш, тажриба алмашиш ва халқаро стратегияларни ўрганиш учун минтақавий ҳамкорликни рағбатлантиришда кўпроқ ёрдамга муҳтож. Бу халқаро донорлар билан ҳамкорликни мувофиқлаштириш, ресурсларни сафарбар қилиш ва инновацион ривожланиш миллий сиёсати билан мувофиқлаштиришда янгича ёндашувларни талаб қилади. Миллий инновацион тизимларнинг қиймати ва самарадорлиги турли иштирокчилар ва рақобатдош дастурлар ўртасидаги уйғунликка эришиш орқали максимал даражага кўтарилади.

Жаҳон иқтисодиётининг нотекис ривожланиши шароитида мамлакатларнинг инновацион стратегияларини ўзгартириш йўналишлари бўйича ишда олиб борилган таҳлиллар мамлакатимиз инновацион стратегиясининг самарали фаолият кўрсатиши учун зарур бўлган асосий элементлар ва чора-тадбирларни тизимлаштириш имконини бери.

Шундай қилиб, мамлакатларнинг инновацион ва иқтисодий ривожланишини комплекс баҳолаш уларнинг даражасини аниқлаш, динамикасини кузатиш, инновацион фаолият ва иқтисодий ривожланиш ўртасидаги боғлиқликни аниқлаш ва инновацион ривожланиш даражаси бўйича мамлакатлар гуруҳини тузиш имконини берди. Пропорционал тақсимлаш усулидан фойдаланган ҳолда инновацион ривожланишнинг интеграл кўрсаткичи динамикасига энг кўп таъсир кўрсатган омиллар аниқланди.

Ўтказилган таҳлиллар Ўзбекистон учун намуна бўлиши мумкин бўлган мамлакатларнинг инновацион ривожланиш даражасига кўпроқ салбий ёки ижобий таъсир кўрсатадиган асосий миқдорий кўрсаткичларни аниқлашга имкон берди. Ривожланган мамлакатлар тажрибасидан, таҳлилий тадқиқотлардан ва инновацион ривожланишнинг интеграл кўрсаткичидан фойдаланиб, жаҳон иқтисодиётининг нотекис ривожланиши шароитида мамлакатларнинг самарали инновацион стратегиясининг императивларини аниқлаш мумкин.

Жаҳон иқтисодий тизими янги саноат (кибернетик) инқилоб босқичида унинг ҳаракатлантирувчи кучи саноат ишлаб чиқариш усулини рақамли Саноат 4.0 форматига модернизация қилиш бўлиб, ривожланган ва орқада қолган мамлакатлар иқтисодий ривожланишнинг номутаносиблигини оширади, чунки бу унинг ривожланиши учун зарур салоҳиятга (саноат, илмий, инсоний ёки молиявий) эга эмас.

Дунёнинг аксарият ривожланган мамлакатлари биринчи навбатда иқтисодиётнинг етакчи тармоқларига таъсир кўрсатадиган саноатнинг янги турини фаол ривожлантириш мақсадида ўзларининг миллий инновацион стратегияларига автоматлаштириш ва рақамлаштириш асосида саноатни ўзгартириш тамойилларини аллақачон жорий этганлар. ЯИМ тенденцияларини, инвестицияларни жалб қилишни ва инновацияларни ривожлантиришни белгилайди.

Янги рақамлаштириш технологияларининг тарқалиши ва уларни ишлаб чиқариш жараёнларига татбиқ этиш учун мамлакат ва ишчи кучи мослашувчан ва ўзгаришларга очик бўлиши керак. Ривожланган мамлакатлар априори кўпроқ имкониятларга эга бўлишига қарамай, саноат инқилобининг сифат ва миқдорий таъсирини олиш пойгасида бу мамлакатлар имкон қадар тезроқ ғалаба қозонади ва Саноат 4.0 технологияларини тўлиқ мослаштиради ва инфратузилма, ҳуқуқий ёрдам ҳамда ишчи кучини тайёрлайди.

4-саноат инқилоби шароитида мамлакат инновацион стратегиясининг таклиф этилаётган мантиқий-структуравий схемаси мамлакатда қулай муҳит яратилиши шарти билан ишлаб чиқариш сектори, билимлар сектори ва инновациялар тарқалишининг синергик ўзаро

таъсири зарурлигини кўрсатади. 4-саноат инқилобини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқариш парадигмасини ўзгартириш ва Саноат 4 технологияларини жорий этиш ва уни мамлакатнинг инновацион стратегиясига интеграциялашуви жаҳон иқтисодиётининг нотекис ривожланиши шароитида мамлакатни самарали ривожлантиришнинг зарур шартидир.

Хулоса, жаҳон иқтисодиётининг нотекис ривожланиши шароитида мамлакатнинг инновацион стратегиясини шакллантиришнинг мантиқий ва таркибий схемасини ишлаб чиқиш нафақат стратегиянинг долзарб тамойилларини, унинг йўналишлари ва таркибий қисмларини ўз ичига олади, балки иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий соҳаларда тизимли ўзгаришларга олиб келадиган мамлакат ривожланишининг умумий векторини ҳисобга олган ҳолда шакллантирилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Глазьев С.Ю. Экономическая теория технического развития: монография. М. Наука, 2010. – 232 с.
2. Яковец Ю.В. Эпохальные инновации XXI века: монография. М. Экономика. 2004. – С. 86.
3. Ш.Мустафоқулов ва бошқалар. Инвестицион муҳит жозибадорлиги [Матн] илмий-амалий қўлланма. Ш.И. Мустафақулов. – Тошкент: Baktria press, 2017. – 320 б.
4. Ўзбекистон Республикасининг 2016 йилнинг тшққиз ойида ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари тўғрисида. Халқ сўзи, №208 (6643). 2016 йил 21 октябрь.
5. Смаглюкова Т.М. Общие подходы к формированию региональной инвестиционной политики // Современные проблемы науки. – 2014. – № 1.
6. Зенченко С. В., Шемёткина М. А. «Инвестиционный потенциал региона». Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». 2007. №6
7. Д. Розибеков . Инвестицияларни молиялаштириш муаммолари. Иқтисод фанлари доктори илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. – Т., 2002. – 1Б-6.